

Kolmasosa vanhuspalvelujen henkilöstöstä työskentelee kotihoidossa – asiakkaista kotihoidossa on yli puolet

Päälöydökset

- Kolmannes vanhuspalvelujen henkilöstöstä työskentelee kotihoidossa – asiakkaista kotihoidossa on jo yli puolet.
- Paljon palveluja tarvitsevien määrä kotihoidossa kasvaa.
- Lähes kaikki maakunnat ovat lisänneet työntekijöitä kotihoitoon.
- THL:n rekisteritietojen mukaan puolet muistisairaista asiakkaista saa kotihoitoa palveluja ja puolet on ympärivuorokautisen hoidon asiakkaita.
- 95 % ympärivuorokautisen hoidon yksiköissä on yli 0,5 hoitajamitoitus.

Tausta

Työvoimatarve kasvaa hoiva-alalla väestön ikääntyessä. Suomessa, kuten muuallakin Euroopassa iäkkäiden pitkäaikaispalveluilla on ajoittain vaikeuksia rekrytoida riittävästi osaavaa henkilökuntaa. Hoitoalasta on monelle julkisen keskustelun kautta muodostunut negatiivinen kuva työstä, jossa palkkaus on keskimääräistä matalampi ja työ on kiireistä ja sekä henkisesti että fyysisesti raskasta. Ilmiö on huolestuttava, koska ala tarvitsee jatkuvasti uutta osaavaa työvoimaa. Hoivapalvelut ovat erittäin työvoimaintensiivinen ala, joten henkilöstön määrän muutokset heijastuvat helposti asiakkaan saaman hoidon laatuun.

Tässä raportissa tarkastellaan Vanhuspalvelujen tila – tutkimuksen ja THL:n rekisteriaineiston perusteella, paljonko henkilöstöä työskentelee kotihoidossa ja ympärivuorokautisessa hoidossa, miten henkilöstömäärä on muuttunut vuosien 2014 ja 2018 välisenä aikana maakunnissa sekä millaisia ovat toteutuneet henkilöstömitoitukset ympärivuorokautisessa hoidossa.

Kolmannes henkilöstöstä ja suurin osa asiakkaista on kotihoidossa

Tällä hetkellä iäkkäiden pitkäaikaispalveluissa, kotihoidossa ja ympärivuorokautisessa hoidossa työskentelee yhteensä n. 45 000 henkilöä, joista kotihoidossa työskentelee kolmannes. Asiakkaita pitkäaikaispalveluissa on yhtäaikaista n. 93 000 henkilöä. Koulutukseltaan pääosa vanhuspalvelujen henkilöstöstä on lähihoitajia sekä kotihoidossa että ympärivuorokautisessa hoidossa. (Kuvio 1).

Kirjoittajat:

Sari Kehusmaa

Johtava asiantuntija, THL

Hanna Alastalo

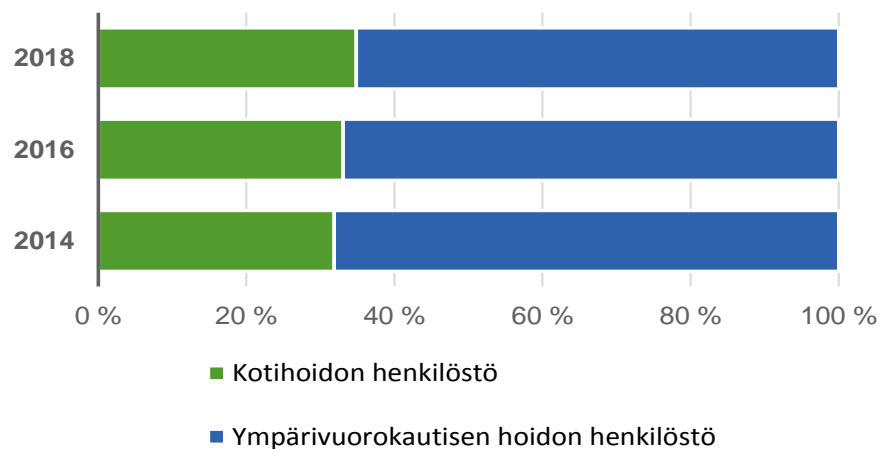
Erikoistutkija, THL

Teija Hammar

Johtava asiantuntija, THL

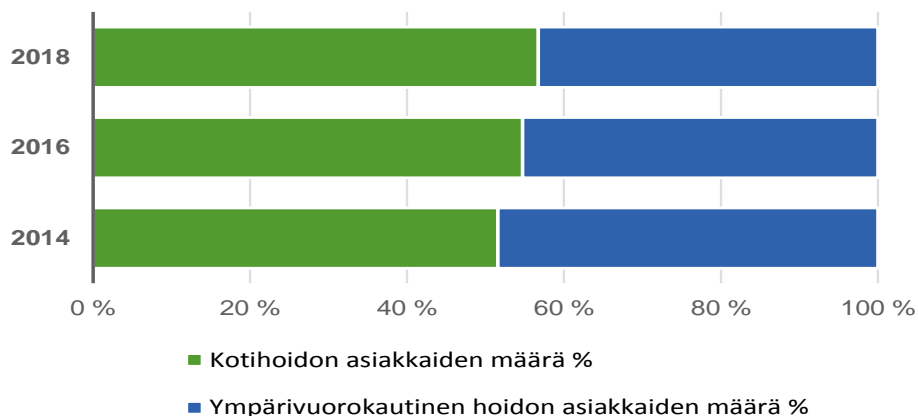
Minna-Liisa Luoma

Tutkimuspäällikkö, THL

Kuvio 1. Kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoidon henkilöstön osuudet vuosina 2014–2018.

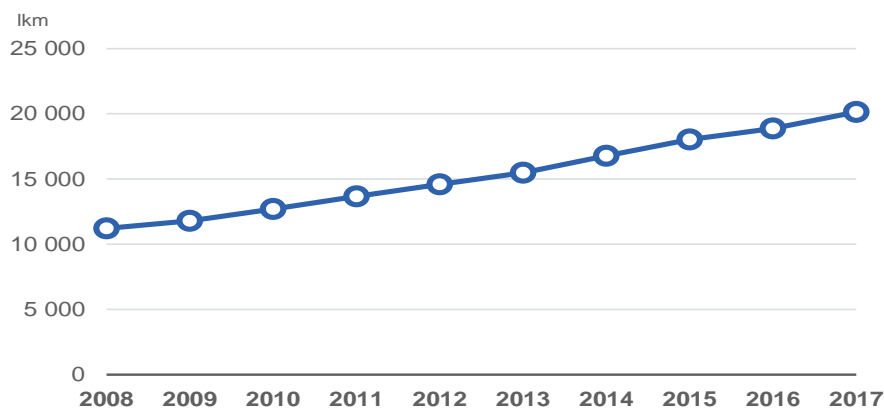
Asiakasmäärillä mitaten kotihoidossa on suurin osa vanhushpalvelujen asiakkaista. Kotihoidon asiakasmäärät ovat kasvaneet tasaisesti. Vuonna 2018 kotihoidon asiakkaita on jo selvästi yli puolet kaikista vanhushpalvelujen asiakkaista. (Kuvio 2). Vaikka kotihoito vastaa tällä hetkellä jo pääosasta iäkkäiden palveluja, on henkilöstöstä kaksi kolmasosaa edelleen kohdennettu ympärivuorokautiseen hoitoon.

Kuvio 2. Kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoidon asiakasmäärien osuudet prosentteina vuosina 2014–2018.

Paljon palveluja tarvitsevien määrä kotihoidossa kasvaa

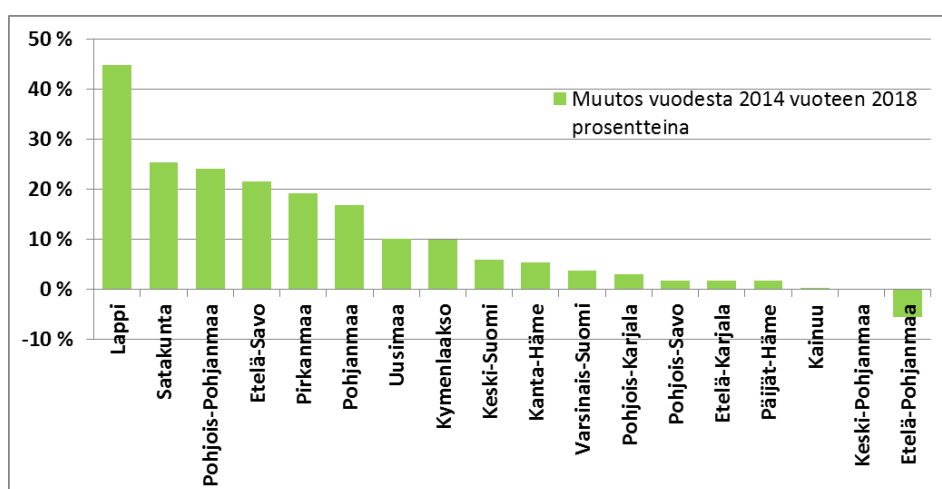
Kotihoidossa asiakkaiden palvelujen tarve on viime vuosina kasvanut ja aikaisempaa useammin asiakas tarvitsee paljon kotihoidon palvelua (kuvio 3). Asiakkaat ovat entistä heikkokuntoisempia, heillä on useita yhtäaikaista sairauksia ja he tarvitsevat monenlaista apua ja tukea. Paljon palveluja käyttäviksi luetaan henkilöt, jotka saavat yli 60 kotikäyntiä kuukaudessa ja näiden henkilöiden määrä kasvaa jatkuvasti. THL seuraa vuosittain marraskuussa palveluja käyttäneitä. Paljon kotihoidon palvelua sai marraskuussa 2017 jo yli 20 000 kotihoidon asiakasta. Se on 36 % kaikista kotihoidon asiakkaista.

Kuvio 3. Paljon kotihoidon palveluja käyttävien 75 vuotta täyttäneiden määrä.

Lähes kaikki maakunnat ovat lisänneet työntekijöitä kotihoitoon

Lähes kaikissa maakunnissa kotihoidon henkilöstön määrä on kasvanut vuodesta 2014. Eniten kotihoidon henkilöstö on kasvanut Lapissa. Suurimmat kotihoidon henkilöstön kasvuosuudet sijoittuvat niihin maakuntiin, joissa on ollut keskimääräistä laitospainotteisempi palvelujärjestelmä ja painopistettä on siirretty kotihoitoon. (Kuvio 4). Osassa maakunnista on aloitettu keskitetyn asiakasohjauksen toiminta ja silloin osa kotihoidon henkilöstöstä siirtyy asiakasohjauksen henkilöstöksi. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla henkilöstöä on siirretty asiakasohjaukseen kotihoidosta ja tämä selittää kotihoidon henkilöstömäärän laskun. Asiakasohjaus toimii kotihoidon tukena (Kehusmaa ym. 2018).

Kuvio 4. Kotihoidon hoidon henkilöstömäärässä tapahtunut muutos maakunnissa prosentteina vuosina 2014 ja 2018.

Ympäri vuorokautinen hoito kohdentuu suurilta osin muistisairaille ja elämän loppuvaiheeseen

Ympäri vuorokautinen hoito kohdentuu suurelta osin muistisairaille henkilöille. Muistisairaudet ovat eteneviä sairauksia ja sairauden alkuvaiheessa pyritään säilyttämään toimintakyky mahdollisimman hyvänä tutussa kotiympäristössä. THL:n rekisteritietojen mukaan noin puolet palveluja saavista muistisairaista saa kotihoidon palveluja. Myös omaishoidolla on iso merkitys muistisairaiden hoidossa. Muistisairauden edetessä ympärivuorokautisen hoidon tarve kasvaa ja noin puolet palvelujen piirissä olevista muistisairaista onkin ympärivuorokautisessa hoidossa. He asuvat pääosin tehostetussa palveluasumisessa ja vanhainkodeissa. Laitoshoidon osuus on laskenut ja se on nykyisin vähäinen.

Ympäri vuorokautinen hoito on elämän loppuvaiheen hoitoa, jolloin oma toimintakyky on heikko. Saattohoidon osuus kasvaa jatkuvasti ympärivuorokautisessa hoidossa ja tavoitteena on, että ympärivuorokautisissa hoitoyksiköissä on riittävä saattohoito-osaaminen ja valmius.

Näin tutkimus tehtiin

THL selvitti vanhuspalvelujen tilaa ensimmäisen kerran 2013 ennen kuin Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (28.12.2012/980) tuli voimaan.

Vanhuspalvelujen tila - tutkimukseen liittyviä kyselyitä on toteutettu vuodesta 2014 lähtien joka toinen vuosi. Tiedonkeruuseen kuuluu kysely kunnille, sekä kyselyt ympärivuorokautisille ja kotihoidon toimintayksiköille.

Vuonna 2018 kotihoidon kyselyyn vastasi 865 yksikköä ja kysely kattaa 71 prosenttia säännöllisen kotihoidon asiakkaista. Kyselyssä eivät ole mukana yhden hengen yritykset.

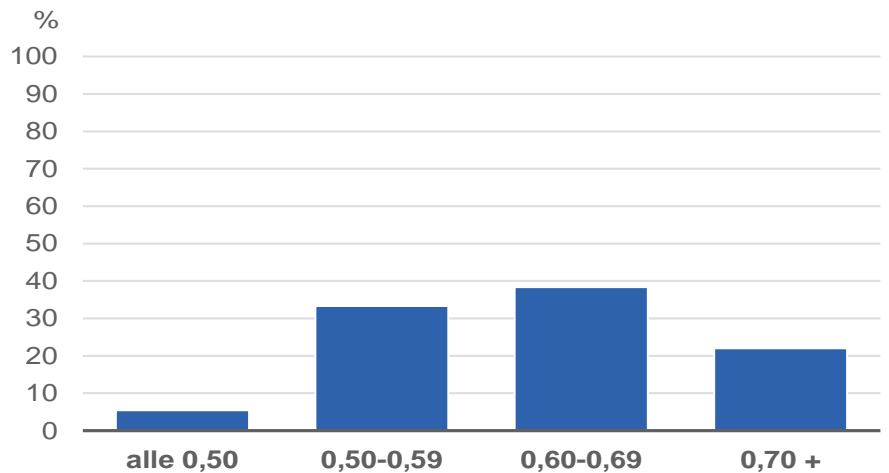
Ympärivuorokautisia toimintayksiköitä vastasi vuoden 2018 kyselyyn 1910 yksikköä. Kysely kattaa 95 prosenttia kaikista ympärivuorokautisen hoidon pitkäaikaisista asiakkaista.

Kotihoidon toimintayksiköiltä seurattiin toukokuussa 2018 yhden viikon ajan asiakasmääriä ja asiakaskäyntien määriä sekä henkilöstön määrää ja työtuntimäärää.

Ympärivuorokautisen hoidon hoitajamitoitus

Ympärivuorokautisessa hoidossa seurataan toimiyksikköjen henkilöstömitoitusta, joka kuvaa hoitotyössä tarvittavan henkilöstön määrää ja koulutusrakennetta. Henkilöstömitoitukseen pitäisi vaikuttaa paitsi asiakkaiden lukumäärä myös asiakkaiden hoivan tarve. Mitoitukseen lasketaan mukaan välittömään asiakastyöhön osallistuva henkilöstö. Pääosa ympärivuorokautisesta hoidosta tapahtuu nykyisin tehostetussa palveluasumisessa. Sosiaali- ja terveysministeriön iäkkäiden palveluista laatiman laatusuosituksen mukaan tehostetun palveluasumisen toimintayksiköissä tulee olla vähintään 0,50 henkilöstömitoitus.

Tutkimuksen mukaan noin viidessä prosentissa kaikista ympärivuorokautisen hoidon toimiyksiköistä on alle 0,50 henkilöstömitoitus. Suurimmassa osassa yksiköitä henkilöstömitoitus on selvästi 0,50 suurempi ja viidennes yksiköistä kuuluu korkeimpaan henkilöstömitoituksen luokkaa. (Kuvio 5).

Kuvio 5. Toteutunut hoitajamitoitus pitkäaikaisessa ympärivuorokautisessa hoidossa 2018.

Pohdinta

Iäkkäiden palveluissa sekä asiakkaiden että henkilöstön määrä on noussut. Kotihoidossa asiakasmäärät nousevat nopeimmin ja erityisesti kasvaa paljon palvelua tarvitsevien asiakkaiden määrä. Kotihoidon asiakkaat ovat siis aikaisempaa heikkokuntoisempia. Lähes kaikki maakunnat ovatkin lisänneet kotihoidon henkilökuntaa. Kokonaisuutena tarkastellen edelleen kuitenkin valtaosa henkilöstöstä toimii ympärivuorokautisissa palveluissa, vaikka kotihoidossa on jo suurin osa asiakkaista. Molemmissa palveluissa suurin henkilöstöryhmä ovat lähihoitajat.

Vanhuspalveluissa on parhaillaan menossa uusi rakenneuudistus, jossa luodaan asiakkaita palveleva keskitetty asiakasohjaustoiminta. Tähän palveluun on jo kohdennettu osa vanhuspalvelujen henkilöstöstä. He keskittyvät iäkkäiden neuvontaan, tekevät palvelutarvearvioita sekä koordinoivat iäkkään asiakkaan palveluja.

KIRJALLISUUTTA

[Asiakasohjaus päättää tulevaisuudessa iäkkään palveluista - työntekijöiden koulutusta pitää lisätä](#)

[Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2017 – 2019. Sosiaali- ja terveysministeriö, Julkaisuja 2017:6, Helsinki 2017](#)

[Vanhuspalvelujen tila - tutkimuksen sivusto](#)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
PI 30 (Mannerheimintie 166)
00271 Helsinki
Puhelin: 029 524 6000

ISBN 978-952-343-232-1 (verkko)
ISSN 2323-5179

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-232-1>

www.thl.fi/ikääntyminen

Palvelujärjestelmä on muuttunut ja yhden iäkkään palvelut voivat koostua nykyisin useiden eri toimijoiden tuottamista palveluista. Siksi henkilöstöäkin on katsottava kokonaisuutena, johon kuuluvat sekä julkisten että yksityisten palvelun tuottajien henkilökunta. Tässä tutkimuksessa kaikki toimijat olivat mukana.

Hoivapalvelujen henkilöstön saatavuudessa on ollut ajoittain paikallisia vaikeuksia. Vielä työvoiman saatavuus ei ole ollut palvelujen kehittämisen hidasteena. Riskinä kuitenkin on, että tulevana vuosina palvelujen pitkäjänteistä kehittämistä saattaa hidastaa henkilöstön nopea vaihtuvuus ja saatavuusongelmat. Näihin on huonosti varauduttu hoivapalveluissa, vaikka ala on erityisen työvoimaintensiivinen. Useissa kaupungeissa on kuitenkin perustettu esimerkiksi sijaispooleja sijaisten saamisen helpottamiseksi.

Tavallista kuitenkin on, että kotihoidossa toimii oma sijaisjärjestelmänsä ja ympärivuorokautisessa hoidossa omansa. Toimintakäytänteitä saataisiin ehkä nopeammin kehitettyä, jos koti- ja ympärivuorokautista hoitoa alettaisiin kehittää enemmän yhdessä ja näiden välillä tapahtuisi myös henkilöstön vaihtoa nykyistä enemmän.

On ollut havaittavissa, että yleinen asenne hoivapalveluja kohtaan on koventunut, vaikka suurin osa niiden asiakkaista on tyytyväisiä saamaansa hoitoon. Asenteiden muuttuminen on erityisen huolestuttavaa hoivapalveluissa, joihin tarvitaan tulevaisuudessakin lisää henkilökuntaa. Hoivasektori pitäisi nähdä tulevaisuuden alana, jossa on useita erilaisia mahdollisuuksia työllistyä ja kehittää osaamistaan ja työuraansa.

Julkaisu on osa I&O kärkihankkeen raportointia.

Tämän julkaisun viite: Kehusmaa S., Alastalo H., Hammar T., Luoma M-L. Kolmasosa vanhuspalvelujen henkilöstöstä työskentelee kotihoidossa – asiakkaista kotihoidossa on yli puolet. Tutkimuksesta tiiviisti 39, marraskuu 2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.